

شناسایی مولفه‌های زیبایی‌شناسی و هنری در برنامه‌ریزی درسی دوره ابتدایی براساس آیات و روایات
و ارائه یک مدل ساختاری: مطالعه ای آمیخته

داود براهوئی^۱، حسن شهرکی پور^{۲*}، افسانه صابر گرگانی^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۲/۰۲ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۴/۲۱

چکیده

هدف این پژوهش شناسایی مولفه‌های زیبایی‌شناسی و هنری در برنامه‌ریزی درسی دوره ابتدایی بر اساس آیات و روایات و ارائه یک مدل ساختاری می‌باشد. روش پژوهش از لحاظ هدف، کاربردی، از لحاظ ماهیت، توصیفی-همبستگی و آمیخته (کیفی - کمی) بود. تعداد نمونه در بخش کیفی ۱۷ نفر از خبرگان و در بخش کمی، ۲۵۰ نفر از کلیه معلمان و فعالین عرصه تربیت در آموزش و پرورش اعم از معلم یا مسئول آموزش پرورش استان سیستان و بلوچستان (با داشتن ملاک ورود؛ دکتری تخصصی رشته برنامه‌ریزی درسی و تألیف و پژوهش در زمینه تربیت هنری و زیبایی‌شناسی، و داشتن حداقل ۱۰ سال سابقه در مقطع ابتدایی) بود. برای گردآوری داده‌ها در مرحله کمی از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شد. برای تحلیل داده‌های کیفی از نرم افزار اطلس تی‌آی و در بخش کمی پژوهش به منظور اعتبارسنجی الگوی به دست آمده در گام کیفی، از آزمون‌های معادلات ساختاری با نرم‌افزارهای SmartPLS و SPSS استفاده شد. یافته‌های کمی حاکی از این است که تمامی متغیرهای احصاء شده با توجه به اینکه قدر مطلق مقدار آماره t برای تمامی روابط بین متغیرها بزرگتر از مقدار بحرانی ۱/۹۶ بوده و تمامی بارهای عاملی در حالت استاندارد بزرگتر از ۰/۳ به دست آمد، لذا تمامی متغیرها و روابط تأیید شد و مدل از برازش مطلوبی برخوردار است.

کلیدواژه: زیبایی‌شناسی، هنری، برنامه‌ریزی درسی، دوره ابتدایی، آیات و روایات، آموزش.

۱- دانشجوی دکتری، گروه علوم تربیتی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. Davod_barahoyie@yahoo.com
۲- دانشیار گروه علوم تربیتی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. Hshahrakipour44@gmail.com
۳- استادیار، گروه علوم تربیتی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. Afsaneh.saber@yahoo.com

مقدمه

برنامه درسی به صورت عام و در برنامه درسی یک دوره معین مانند دوره ابتدایی به طور اخص می‌باشد.

شرفی و سلسبیلی (۱۳۹۰) در پژوهشی از امکان کاربرد رویکرد تلفیق تولید هنری و مفاهیم علوم تجربی در آموزش هنر سخن می‌گویند. چن (۲۰۲۰) در پژوهش خود به بررسی یادگیری علوم از طریق نقاشی کودکان در یک برنامه‌درسی موضوعی زیبایی‌شناسی درس علوم در دوره ابتدایی به این نتیجه رسید که برنامه‌درسی تأثیرات مثبت معناداری در توانایی‌های علوم شناختی و زیبایی شناختی کودکان دارد. این پژوهش در حقیقت فرصتی بوده برای بررسی یادگیری علوم و زیبایی شناختی کودکان در یک برنامه درسی و همچنین مرجعی که می‌تواند برای آموزش علوم در کلاس‌های ابتدایی باشد. همچنین هیوای و حسین^۳ (۲۰۱۲) در پژوهشی دیگر نشان دادند ۹۰ درصد دانش‌آموزان تأکید کردند که تربیت هنری جهت توسعه یک ذهن متعادل مهم و مفید بوده و ۶۲/۵ درصد افراد نیز به افزایش مهارت‌های ریاضی از طریق جنبه‌های هنری مانند موسیقی اشاره کردند. به عبارت بهتر، زیبایی‌شناسی و هنر به عنوان اساس، پایه و مبنا در طراحی، تدوین، اجرا و ارزشیابی برنامه درسی به کار گرفته می‌شود و گزاره‌های تجویزی زیبایی‌شناسی و هنر مانند گزاره‌های تجویزی سایر مبانی برنامه درسی مد نظر قرار می‌گیرد (گرمایی، ۱۳۹۴: ۲). این موضوع در اسناد تحولی مرتبط با نظام آموزشی مورد توجه قرار گرفته است، به‌عنوان مثال این مهم در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، ساحت تربیت زیبایی‌شناختی و هنری دانش‌آموزان که در راستای دستیابی به آن، برنامه‌های متعددی در آموزش و پرورش اجرا می‌نمایند، تبیین شده است (سند تحول بنیادین، ۱۳۹۴).

قرآن نیز به منزله کتاب اصلی تربیت انسان‌ها برای انتقال پیام‌های تربیتی خود به شدت از زبان زیبایی‌شناختی و نه علمی بهره برده است. از آنجا که هدف و رسالت اصلی قرآن هدایت بشریت به مسر حقیقی و خداشناسی است و نظام آموزشی و برنامه درسی نیز هدفی جز تعلیم و تربیت فراگیران ندارند، بنابراین برنامه درسی نیز می‌تواند از زبان اعجاز آمیز قرآن که همان زیبایی‌شناختی است استفاده نموده و موفقیت کسب نماید (شریف زاده و همکاران، ۱۳۹۴: ۹). همچنین، زیبایی‌کلامی و صوری قرآن که برای تربیت انسان نازل شده

توجه به خلاقیت و پرورش تخیل یکی از دلایلی است که وجود تربیت هنری و زیبایی‌شناختی را توجیه می‌کند و زیبایی که موضوع هنر و آموزش‌های معطوف به هنر است از اهمیت خاصی برخوردار است. هر کسی نیز به تجربه در می‌یابد که زیبایی جنبه‌ای از وجود هر چیزی است که قابل فرو کاستن نمی‌باشد و حس زیبایی‌شناسی نیز هرگز قابل تحویل و تقلیل به سایر احساس‌ها نیست (اسدیان و عزیز، ۱۳۹۷: ۷۵). تربیت زیبایی‌شناسی می‌تواند زمینه‌ای برای رشد، تعالی، درک و تجربه ارزش‌های والا باشد؛ زیرا اساساً یکی از نیازهای فطری انسان، میل به زیبایی است (نقیب زاده، ۱۳۹۹: ۳۸).

یکی از ابعاد وجودی انسان که در نگاهی جامع به او باید مورد توجه قرار بگیرد و نسبت به پرورش آن اقدام شود، بعد هنری و زیبایی‌شناختی انسان است (امینی، ۱۳۹۷: ۴۳). ادراک زیباشناسانه قابلیت در انسان است که توفیق تجلی ارزش‌ها در وجود آدمی را حاصل می‌کند و تجلی ارزش‌ها از درون خود به مثابه‌ی هدف غایی تربیت دینی است؛ زیرا افراد را به اندیشیدن و رفتار کردن فراتر از تحمیل، تلقین و عادت سوق می‌دهد؛ این خود مثمر ثمرترین طریق تربیت است (شریف زاده و همکاران، ۱۳۹۵: ۶).

زیبایی‌شناسی و هنر حوزه‌ای است که بهره‌گیری از قابلیت‌های آن برای تعلیم و تربیت و برنامه درسی مستلزم توجه و ملحوظ نمودن آن‌ها از سوی برنامه‌ریزان درسی است و اگر از صحنه عمل برنامه‌ریزان درسی حذف گردد موجبات پرورش جنبه زیبایی‌شناسی فرد و همچنین تأثیر آن در پرورش جنبه‌های دیگر فراهم نخواهد شد. بهره‌گیری از زیبایی‌شناسی و هنر به عنوان یکی از مبانی برنامه درسی در ابتدا مستلزم ورود زیبایی‌شناسی و هنر به دانش علوم تربیتی و مطالعات برنامه درسی است که این گام تا حدودی توسط صاحب نظرانی از قبیل آیزنر، اسمیت^۱، والانس^۲ و غیره در خارج از کشور صورت گرفته و در ایران نیز مقاله‌هایی همچون مهرمحمدی و عابدی (۱۳۸۰)، مهرمحمدی (۱۳۹۰) به رشته تحریر در آمده است؛ اما جهت استفاده از این مبانی مهم گام دیگری نیز ضروری است و آن وضوح بخشی و توصیف نحوه ورود زیبایی‌شناسی به مثابه یک مبنا و به صورت کاربردی در

¹ . Smite

² . Vallanse

³ . Huey

پست‌مدرن با تأکید بر هنر مفهومی در دوره دوم ابتدایی پرداختند. رویکرد پژوهش کیفی با روش سنتز پژوهی بود. جامعه آماری کتاب‌ها، مقالات، پایان‌نامه‌ها و پژوهش‌های حوزه‌های هنر پست‌مدرن و آموزش مبتنی بر هنر است. یافته‌های پژوهش، حاصل تحلیل ۴ هنر مطرح در هنر پست‌مدرن و ۱۵ نوع هنر مفهومی بوده است؛ از این بررسی‌ها ۲۴۲ ویژگی به دست آمد که با روش سنتز پژوهی ۳۹ مقوله اولیه و ۳۶ مقوله ثانویه استخراج شد و در نهایت، ۹ مقوله اصلی به دست آمد.

خسروانی مقدم، شیروانی شیرینی و اکبری (۱۴۰۲) در پژوهشی با هدف فهم تربیت زیبایی‌شناختی و هنری از دیدگاه آموزگاران دوره ابتدایی شهر یاسوج به این نتیجه رسید که براساس فهم آموزگاران، در نظام تعلیم و تربیت کشورمان تربیت هنری و زیبایی‌شناسی در دوره ابتدایی آنگونه که باید مورد توجه قرار نگرفته و به درس هنر در دبستان اهمیت درخور داده نمی‌شود.

قربانی گرجی و اربمی (۱۴۰۲) در مطالعه خود به بررسی تأثیر هنر و تربیت هنری بر بهبود مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان دوره ابتدایی پرداختند و نتایج آنان نشان داد که تربیت هنری و رویکردهای آن نقش موثری در برنامه رسمی آموزش و پرورش دارد و موجب پرورش و بهبود مهارت‌های اجتماعی از جمله؛ احساس مسئولیت-پذیری، همکاری اعتماد به نفس، احساس خودکارآمدی، توانایی شروع ارتباط موثر، تمایل به رفتارهای سخاوتمندانه، پرهیز از تمسخر قلدری و زورگیری به دیگران می‌شود.

فرهاد زاده و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهشی به شناسایی مهارت‌های تجربه‌شده و نقش دانش‌آموزان در برنامه درسی هنر پایه ششم ابتدایی از دیدگاه معلمان و دانش‌آموزان پرداختند. در این پژوهش که رویکرد آن کیفی از نوع پدیدارشناسی بود، جامعه پژوهش معلمان و دانش‌آموزان پایه ششم ابتدایی ناحیه ۳ و ۴ شهر کرج بودند. اطلاع‌رسان‌های پژوهش ۱۰ نفر از معلمان برنامه درسی هنر و ۱۰ نفر از دانش‌آموزان پایه ششم ابتدایی که به صورت هدفمند انتخاب شدند، بودند که با رعایت اصل اشباع نظری از طریق مصاحبه نیمه ساختارند در پژوهش شرکت کردند. داده‌ها با استفاده از روش کدگذاری تحلیل شدند و روایی و پایایی آن‌ها از طریق ۴ معیار مقبولیت، قابلیت اعتماد، تاییدپذیری و انتقال‌پذیری

است، نمونه بارز برای ضرورت زیباسازی برنامه درسی می‌باشد (خسروی، ۱۳۹۷: ۳). در شناخت هنر، عمده چالش همان زیبایی و زیبایی‌شناسی است. زیبایی علی‌رغم اینکه نزد عموم حقیقتی آشکار دارد، اما ارائه آن، مفهومی فنی و حقیقت نشان از آن کار دشواری است (مهرمحمدی، اوضاعی و غلام پور، ۱۴۰۰). بارتون و لی^۱ (۲۰۲۳) در پژوهشی به بررسی ادراک معلمان و دانش‌آموزان در زمینه اهمیت زیباشناسی پرداختند نتایج نشان داد که وجود زیبایی‌شناسی در برنامه درسی مهم است، اما فقدان آموزش صریح مرتبط با زیبایی‌شناسی و دانش ضمنی در برنامه‌های درسی مشهود بود. این مطالعه به لزوم آموزش صریح‌تر سواد زیبایی‌شناسی و هنری در مدارس تأکید دارد. فرهاد زاده و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهشی با هدف شناسایی مهارت‌های تجربه‌شده و نقش دانش‌آموزان در برنامه درسی هنر پایه ششم ابتدایی ناحیه ۳ و ۴ کرج از دیدگاه معلمان و دانش‌آموزان به این نتیجه دست یافتند که سطح آگاهی مدیران و والدین نسبت به برنامه درسی هنر نیاز به بازنگری دارد تا فرهنگ‌سازی مناسبی نسبت به این حوزه یادگیری در میان معلمان و دانش‌آموزان پدید آید. به طور کلی زیبایی‌شناسی در تعلیم و تربیت به ویژه تعلیم و تربیت اسلامی از اهمیت خاصی برخوردار است، ولی توجهی که به این امر در نظام آموزشی و برنامه‌های درسی شده به اندازه اهمیت آن نمی‌باشد. به عبارتی نظام‌های آموزشی در نظر و عمل دچار تناقض شده است. تربیت زیبایی‌شناسی را به لحاظ نظری ارجح می‌نهد، اما در عمل جایگاه و فضای لازم را برای حضور آن فراهم نمی‌نماید. از این رو، دغدغه اصلی این پژوهش نیز شناسایی مولفه‌های زیبایی‌شناسی و هنری در برنامه - درسی دوره ابتدایی براساس آیات و روایات و ارائه یک مدل ساختاری: مطالعه ای آمیخته است تا از طریق تبیین تعامل میان ادراک زیبایی‌شناسانه با مؤلفه‌های استخراج شده از آیات و روایات، برنامه درسی و شاخص‌های آن چشم‌اندازی نو در باب تدوین و اجرای برنامه درسی گشوده شود.

پیشینه پژوهش:

تکبیری و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی به طراحی و اعتبار یابی الگوی برنامه درسی مبتنی بر هنر

¹ . Barton & Lee

ایجاد شده و مهارت‌های اجتماعی خود را نیز توسعه دهند. همچنین وی در پژوهش خود به ادغام هنرها در زمینه‌های موضوعی مختلف در برنامه‌های درسی و یادگیری نیز تاکید دارد.

کردلو و همکاران (۲۰۲۳) در پژوهش خود با عنوان آموزش زیباشناسی برای دانش آموزان مقطع ابتدایی پرداختند نتایج نشان دهنده ۱۰ مؤلفه و ۳ بعد شامل ساخت تجارب یادگیری (با ۳ مؤلفه مرور درس قبل و پیش نیازهای یادگیری، بیان مختصر اهداف هر درس و ارائه مطالب جدید همراه با تمرین توسط دانش آموزان)، پیشرفت در مراحل کوتاه اما با سرعت بالا (با ۳ مؤلفه به کارگیری رفتارهای مناسب با ویژگی‌های زیبایی شناسی، به کارگیری الگوی تدریس و برنامه ریزی برای تجارب یادگیری دانش آموزان) و ارائه بازخورد و تصحیح خطا (با ۴ مؤلفه به کارگیری اصول تثبیت شده یادگیری، بازخوردها و اصلاحات منظم، انجام تمرینات با دستورالعمل‌های روشن و راهنمایی دانش آموزان در انجام اولین تمرینات) بود.

ساکس و همکاران (۲۰۲۲) در پژوهش خود با عنوان زیباشناسی در برنامه درسی و عدالت اجتماعی به این نتیجه رسیدند که شش مؤلفه توجه به ارتباطات، ریسک در برنامه درسی و آموزش، تخیل در برنامه درسی، توجه به ادراکات حسی، توجه به ادراکات شناختی در زیباشناسی، درگیری فعال در برنامه‌های درسی (CRISPA) کمتر توسعه یافته است.

هان^۲ (۲۰۲۲) در مقاله‌ای به بررسی اهمیت توجه به زیبایی شناسی در برنامه‌های درسی پرداخت. نتایج پژوهش نشان داد توجه به هنر و زیبایی شناسی در برنامه‌های درسی زمینه تجربه زیبا برای فراگیران را فراهم آورده و منجر به تسهیل و تثبیت یادگیری آنان می‌شود. هیونجو لی، می هون لی^۳ (۲۰۲۱) در تحقیقی به بررسی تاثیر آموزش هنرهای تجسمی و یادگیری اجتماعی عاطفی دانش آموزان روستایی در کنیا پرداختند. یافته‌های وی نشان داد که آموزش هنرهای تجسمی تاثیر مثبتی بر یادگیری اجتماعی و عاطفی دانش آموزان دارد و آنان را ترغیب می‌کند تا افکار و احساسات خود را به صورت بصری در فعالیت‌های خلاقانه بیان کنند. همچنین،

به دست آمد. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که سطح آگاهی مدیران و والدین نسبت به برنامه درسی هنر نیاز به بازنگری دارد تا فرهنگ‌سازی مناسبی نسبت به این حوزه یادگیری در میان معلمان و دانش آموزان پدید آید. امید که با افزایش آگاهی و کاربرد این حوزه در فعالیت‌های روزمره زندگی دانش آموزان برنامه درسی هنر مورد توجه و عنایت متصدیان نظام تعلیم و تربیت قرار گیرد.

ایمان نژاد، ایمان زاده، تقی پور و طهماسب شیخ‌لار (۱۳۹۹) طی پژوهشی به بررسی اثربخشی آموزش فلسفه به نوجوانان بر پرورش باورهای زیبایی‌شناختی و قضاوت‌های اخلاقی دانش آموزان دوره متوسطه (به روش حلقه کندوکاو فلسفی) پرداختند. روش پژوهش از نوع طرح شبه تجربی بود. جامعه آماری این پژوهش دانش آموزان دوره اول متوسطه شهر تبریز بود که از بین مناطق ۵ گانه، ناحیه ۴ شهر تبریز انتخاب و به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای دو مدرسه و از هر مدرسه یک کلاس انتخاب شد. نتایج پژوهش نشان داد که برنامه آموزش فلسفه برای نوجوانان به روش حلقه کندوکاو فلسفی بر باورهای زیبایی‌شناختی و قضاوت اخلاقی نوجوانان تأثیر مثبت دارد و می‌توان نتیجه گرفت که از طریق آموزش فلسفه برای نوجوانان می‌توان باورهای زیبایی‌شناختی و قدرت قضاوت اخلاقی آنان را تقویت کرد.

بارتون و لی (۲۰۲۳) در پژوهشی به بررسی ادراک معلمان و دانش آموزان در زمینه اهمیت زیباشناسی پرداختند نتایج نشان وجود زیبایی‌شناسی در برنامه درسی مهم است، نتایج نشان دهنده فقدان آموزش صریح مرتبط با زیبایی‌شناسی و دانش ضمنی در برنامه‌های درسی است این مطالعه به لزوم آموزش صریح تر سواد زیبایی شناسی در مدارس اشاره می‌کند.

اس مایتری^۱ (۲۰۲۳) پژوهشی با هدف بررسی نقش برنامه آموزش هنر در ارتقای یادگیری اجتماعی و عاطفی در بین دانش‌آموزان به روش مرور سیستماتیک در بین سال‌های ۲۰۱۷ تا ۲۰۲۲ انجام داد. نتایج پژوهش وی موید این امر بود که آموزش هنر روش موثری برای ترویج ارتقای یادگیری اجتماعی و عاطفی است، چرا که آموزش هنر فضای امنی را برای دانش‌آموزان فراهم می‌کند تا خلاقیت خود را بروز داده و در آنان اعتماد به نفس

² Han

³ . Lee, H., & Lee, M

¹ . Maithreyi, S

کمّی پژوهش به منظور اعتبارسنجی الگوی به دست آمده در گام کیفی، از آزمون‌های معادلات ساختاری با نرم‌افزارهای SmartPLS 3 و SPSS 26 استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

مؤلفه‌های زیبایی‌شناسی و هنری در برنامه درسی

دوره ابتدایی

مؤلفه‌های مهم زیبا شناسانه و هنری بر اساس آیات و روایات استنتاج و اعتبار شد. در واقع اگر بخواهیم پیامی ضمنی و آشکار برای برنامه درسی مبتنی بر زیباشناسی را در نظر بگیریم کدام مؤلفه‌ها و به دنبال آن کدام اصول باید محور باشد؟ این مؤلفه‌ها با مبانی اسلامی و با تأکید بر آیات و روایات استنتاج شد؛ که به شرح ذیل است. بعد از مؤلفه و اصول، مدل برآمد این مؤلفه‌های استنتاج شده، اعتبار و طراحی شده است.

یادگیری این هنرها به رفاه عاطفی شخصی و یکپارچگی اجتماعی کودکان کمک می‌کند.

روش پژوهش

جامعه آماری این پژوهش شامل ۲۵۰ نفر از کلیه معلمان و فعالین عرصه تربیت در آموزش و پرورش اعم از معلم یا مسئول آموزش پرورش استان سیستان و بلوچستان (با داشتن ملاک ورود؛ دکتری تخصصی رشته برنامه ریزی درسی و تألیف و پژوهش در زمینه تربیت هنری و زیباشناسی، و داشتن حداقل ۱۰ سال سابقه در مقطع ابتدایی) هستند. مشارکت‌کنندگان در پژوهش از طریق نمونه‌گیری هدفمند و در دسترس انتخاب و فرآیند جمع‌آوری اطلاعات تا رسیدن به اشباع نظری ادامه یافت. ابزار گردآوری داده‌ها در این بخش از پژوهش، مصاحبه نیمه ساختاریافته می‌باشد. برای گردآوری داده‌ها در مرحله کمّی از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شد برای تحلیل داده‌های کیفی از نرم افزار اطلس تی‌آی و در بخش

جدول ۱- مؤلفه‌های زیبایی‌شناسی و هنری برنامه درسی دوره ابتدایی براساس آیات و روایات

آیات و روایات	مصادیق	مبانی زیبایی‌شناختی	تجلی مبانی هنری و زیباشناختی در برنامه درسی
قرآن کریم، (الرحمن: ۹)	"وَأَقِيمُوا أُلُوزْنَ بِإِقْسَاطٍ وَلَا تُخْسِرُوا لِمِيزَانَ الرَّحْمَنِ"؛ وزن را برای تحقق قسط و عدل در جامعه برپا دارید و از میزان تخطی نکنید. به تعبیر دیگر درجهت برقراری توازن در جامعه تلاش نمایید تا قسط و عدالت محقق شود و از میزان کم مگذاردید که موجب خسران است	توازن	اهداف ساحت‌های مختلف تربیتی در برنامه درسی اهمیت دادن به استفاده از شیوه‌های متنوع آموزشی در برنامه درسی دقت در توازن مواد آموزشی (مواد و ابزار و امکانات) در برنامه درسی وسواس در تعادل محتوای انتخاب‌شده در برنامه درسی استفاده از شیوه‌های متنوع و به‌روز ارزشیابی در برنامه درسی
قرآن کریم، زلزال: ۷ و ۸	من يعمل مثقال ذرّة خیراً یره و من يعمل مثقال ذرّة شرّاً یره؛ هرکس ذره‌های کار خیر یا شر انجام دهد، آن را خواهد دید.	تناسب	تناسب اهداف با برنامه‌های درسی پایه‌های مختلف اهداف برنامه درسی متناسب با مقاطع در برنامه درسی اهداف برنامه درسی متناسب با نیاز فراگیر در برنامه درسی توجه به شیوه‌های تدریس متناسب با - پایه مقاطع و نیازها- فراگیر در برنامه درسی تناسب بین مواد آموزشی با مخاطب مورد آموزش متناسب بودن محتوا در نظر گرفته‌شده با نیاز فراگیر محتوا در نظر گرفته‌شده متناسب نیاز جامعه تناسب شیوه‌ای ارزشیابی با پایه‌های تحصیلی
امام علی (ع)، نهج‌البلاغه، خ ۱۳۱، ص ۲۰۲	مردم، مرا بر شما حقی است و شما بر من حقی است. حقی که شما به گردن من دارید، اندرز دادن و نیکوخواهی شماست و غنائم را به‌تمامی، میان شما تقسیم کردن و تعلیم دادن شماست تا جاهل ننمایند و تأدیپ شماست تا بیاموزید.	وسعت	توجه به طیف وسیعی و جامعه از اهداف کاربست شیوه‌های متعدد آموزشی برای فراگیر فراهم‌سازی مواد آموزشی در حد نیاز برخورداری محتوای آموزشی از کمیت مناسب استفاده مربیان از چندین شیوه ارزشیابی تحصیلی
امام علی (ع) نهج‌البلاغه،	فضای هر ظرفی در اثر محتوای خود تنگ‌تر می‌شود مگر ظرف دانش که با تحصیل	تکرار	تکرار و تأکید به خرده اهداف در پایه‌ها و کتب مختلف زمینه کاربست یک شیوه تدریس در پایه یا کتب مختلف

تهدیه کافی مواد آموزشی		علوم، فضای آن بازتر می‌گردد.	ص ۵۰۵
تکرار محتوای مهم درسی برای ثبت در اذهان در پایه یا کتب درسی			
امکان ارزشیابی چندین‌باره			
طراحی اهداف به‌صورت متناوب و پیوسته	تناوب	«إِنَّ فِي اخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَّقُونَ»؛ (به‌یقین درآمد و شد شب و روز و آنچه خداوند در آسمان‌ها و زمین آفریده، آیات [او نشانه‌هایی] است برای گروهی که پرهیزگارند [و حقایق را می‌پذیرند])	قرآن کریم، یونس: ۶۰
امکان کاربردی شیوه‌ای تدریس متناوب در برنامه درسی			
رعایت توالی محتوای درسی			
ارزشیابی پیوسته در فرایند کلاس و ترم			
توجه به تعادل اهداف در ساحت‌های مختلف شش	تعادل	۱- رعایت تعادل در نیازهای مادی: كَلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا (اعراف: ۳۱)؛ بخورید و بیاشامید ولی اسراف نکنید؛	قرآن کریم، قصص: ۷۷ نور: ۳۷
تعادل و بالانس در شیوه‌های آموزشی			
تعادل در امکانات آموزشی			
محتوای برنامه درسی و موضوعات مندرج در کتب نسبت با خود و اهداف متعادل		۲- تعادل نیازهای مادی و معنوی: وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا (قصص: ۷۷)؛ و با آنچه خدایت داده سرای آخرت را بجوی و سهم خود را از دنیا فراموش مکن، یا رَجُلًا تَأْتِلُهِمْ تِجَارَةً وَلَا تَبِيعَ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ (نور: ۳۷)؛ مردانی که خرید و فروش آنها را از یاد خدا باز نمی‌دارد؛	
تعادل در کاربردی شیوه‌های ارزشیابی		۳- تناسب و ارتباط روح با جسم: فَإِذَا سَوَّيْتَهُ وَنَفَخْتَ فِيهِ مِنْ رُوحٍ پس زمانی که اندامش را درست و معتدل نمودم و از روح خود در او دمیدم	
محوریت برخی خرده اهداف نسبت به سایر	محوریت	همچنین امام حسن مجتبی علیه‌السلام به نونهالان سفارش می‌کردند که از سن کودکی شروع به کسب دانش کنند و در نوشتن اندوخته‌ها کوتاهی ننمایند.	امام حسن مجتبی (ع)، بحارالانوار
در دروس بنا به ماهیت آن، سفارش به استفاده از شیوه خاصی رعایت شود			
مرکزیت و تأکید به برخی دروس با کتب موردنظر			
تأکید به نوع خاصی از ارزشیابی برای برخی مواد درسی			
سازواری در بین خرده اهداف	هماهنگی و سازواری	در جهان آفرینش هیچ ناهماهنگی و فطوری وجود ندارد (هَلْ تَرَى مِنْ فُطُورٍ) (ملک: ۳) قرآن کریم نیز اختلاف و تضاد درونی ندارد (وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا) (نساء: ۸۲)	قرآن کریم ملک: ۳ نساء: ۸۲
هماهنگی بین هدف غایی و خرده اهداف			
اهمیت هماهنگی و مکمل بودن شیوه‌ای تدریس			
مکمل بودن مواد آموزشی و کیت‌های آموزشی			
محتوای درسی همسو و هماهنگ			
ارزشیابی متناسب با محتوا و درس			
اولویت برخی اهداف نسبت به دیگری اهداف	انتخاب و ترجیح	«ربنا الذی اعطی کل شی خلقه ثم هدی، طه/۵»، هدایت به‌عنوان هدف غایی نمودن راه و پیمودن راه است. اگر انسان در شئون مختلف فکری، اخلاقی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی راهی را که خداوند نشان داده برود و به معیارهای آن ملتزم شود و بر خداست که او را دست گیرد و او را به مقصد برساند؛	قرآن کریم، عنکبوت: ۶۹
کاربرد یک روش تدریس بصورت خوب بهتر از چند روش			
یک مربی خوب با مواد آموزشی محدود			
محتوای درسی محدود و تمرکز به امور اصلی و مهم			
کفایت ارزشیابی کیفی در ارزشیابی تحصیلی			
نداشتن جایگاه اهداف از پیش تعیین‌شده و معین در سیستم آموزشی امروزه	نظم	«وامض لكل یوم عمله فان لكل یوم ما فیه؛ کار هرروز را در همان روز انجام ده [و آن را به‌روز بعد موکول مکن] زیرا برای هرروز کار خاصی است [که مجال انجام	امام علی (ع) نهج‌البلاغه، نامه ۵۳
عدم ایجاد محدودیت برای فراگیر در کلاس			
مواد آموزشی همیشه سر میز فراگیر			

رخداد مهار و شکل‌دهی با چینش دقیق محتوا	پویایی	عقب‌افتادگی‌ها را نمی‌دهد.	امام علی (ع) نهج‌البلاغه، خ ۳۰۴، ص ۹۵۵
عدم ضرورت ارزشیابی و شیوه‌های آن در تربیت امروزه			
ضرورت و امکان تغییر و تعدیل در اهداف			
هر لحظه بنا به شرایط می‌توان شیوه آموزش را تغییر داد			
مواد آموزشی در خدمت فراگیر است و محدودیتی استفاده از مواد آموزشی وجود ندارد			
امکان تغییر محتوا بنا به سلیقه و تخصص مربیان			
ارزشیابی محدود به ارزشیابی ذهنی و تفکری نیست	وضوح و شیوایی	انسان‌ها همیشه در یک حالت قرار ندارند [گاهی] دل‌ها را شوق روی آوردن به کاری است یا میل روی برگرداندن از آن. اگر دل را شوق روی آوردن بود آن را به مستحبات وادار و اگر میل روی برگردانیدن بود به همان واجبات بسنده کن	قرآن کریم، احزاب: ۷۰
قابل فهم بودن اهداف برنامه درسی برای فعالین عرصه تربیت باشد			
روش تدریس ساده سازی و وضوح بخشی محتوا درسی است			
مواد آموزشی لازم نیست ابزار گران و پیچیده ای باشد			
محتوا آموزشی باید با کلمات واضح و مشخص و آسان بیان شود			
ارزشیابی سؤالات و خواسته‌های ارزیاب باید قابل‌درک باشد			

در مجموع، ۱۲ مولفه اصلی و ۶۲ زیر مولفه زیبایی‌شناسی و هنری در برنامه‌های درسی دوره ابتدایی براساس آیات و روایات شامل؛ توازن (۵ زیرمولفه)، تناسب (۸ زیرمولفه)، وسعت (۵ زیرمولفه)، تکرار (۵ زیرمولفه)، تناوب (۵ زیرمولفه)، تعادل (۵ زیرمولفه)، محوریت (۴ زیرمولفه)، هماهنگی و سازواری (۶ زیرمولفه)، انتخاب و ترجیح (۵ زیرمولفه)، نظم (۵ زیرمولفه)، پویایی (۵ زیرمولفه)، وضوح و شیوایی (۵ زیرمولفه) می‌باشد. مولفه‌های زیبایی‌شناسی و هنری باید در عناصر برنامه درسی حضور داشته باشند. آمار توصیفی متغیرها و همچنین آزمون کولموگروف-اسمیرنوف مربوط به توزیع نرمال بودن متغیرها در قالب جدول (۱) ارائه شد. نتایج نشان می‌دهد متغیر رهبری دارای بیشترین فراوانی و انحراف معیار بوده‌اند.

جدول ۲- بخش‌بندی سؤالات، ضریب آلفای کرونباخ، آزمون کولموگروف-اسمیرنوف و آمار توصیفی متغیرها

متغیر	تعداد گویه	آلفای کرونباخ	KM	سطح معناداری	وضعیت	میانگین	انحراف معیار
توازن	۵	۰/۷۲	۱/۱۰۱	۰/۱۵۶	نرمال	۳/۱۴	۰/۳۷
تناسب	۸	۰/۷۴	۱/۲۱۴	۰/۱۳۱	نرمال	۳/۳۱	۰/۴۱
وسعت	۵	۰/۸۰	۱/۱۴۰	۰/۱۴۶	نرمال	۳/۲۷	۰/۶۵
تکرار	۵	۰/۸۱	۱/۰۸۴	۰/۱۴۲	نرمال	۳/۴۱	۰/۶۷
تناوب	۵	۰/۷۹	۱/۱۳۰	۰/۱۲۸	نرمال	۳/۱۸	۰/۷۱
تعادل	۵	۰/۷۷	۱/۱۷۴	۰/۱۵۴	نرمال	۳/۱۹	۰/۱۵
محوریت	۴	۰/۷۳	۱/۰۱۵	۰/۱۵۸	نرمال	۳/۵۵	۰/۳۲
هماهنگی	۶	۰/۷۹	۱/۱۱۴	۰/۱۶۲	نرمال	۳/۵۸	۰/۳۷
انتخاب و ترجیح	۵	۰/۷۱	۱/۱۱۷	۰/۱۴۱	نرمال	۳/۷۲	۰/۲۶
نظم	۵	۰/۸۰	۱/۱۳۹	۰/۱۹۹	نرمال	۳/۱۷	۰/۲۸
پویایی	۵	۰/۸۴	۱/۱۱۹	۰/۰۶۷	نرمال	۳/۹۶	۰/۸۹
وضوح و شیوایی	۵	۰/۸۲	۱/۱۱۲	۰/۱۶۶	نرمال	۳/۴۸	۰/۶۶

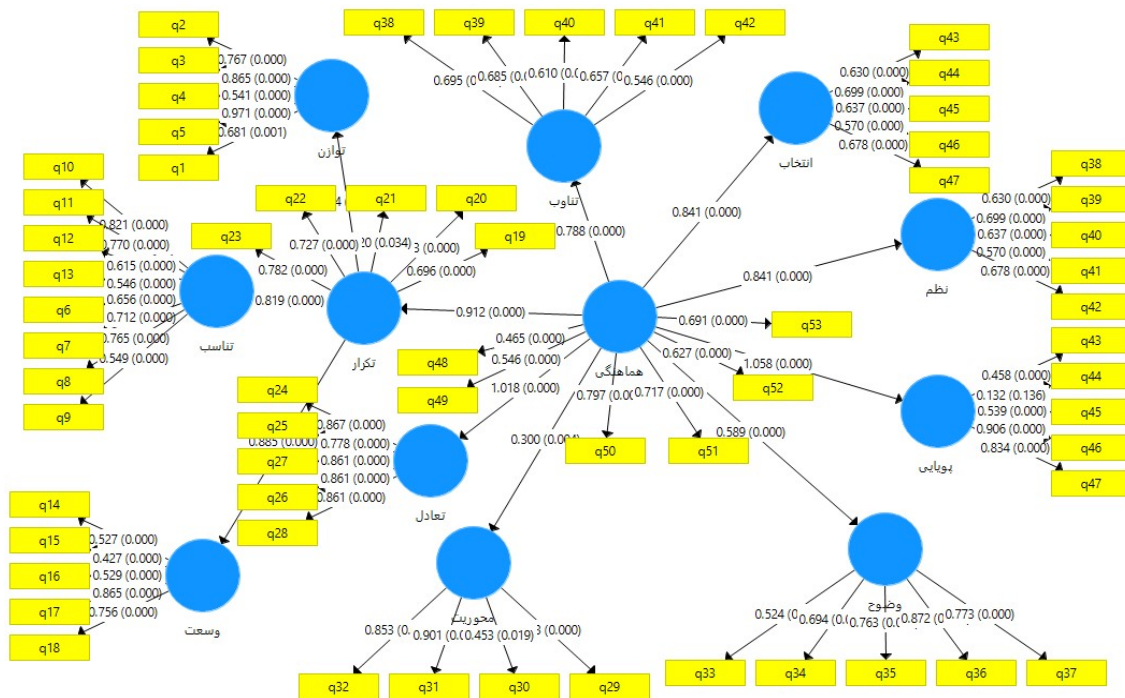
جدول ۳- بارهای عاملی متغیرهای پژوهش

سازه‌ها	بار عاملی	آماره تی	میانگین	پایایی ترکیبی	ضریب پایایی	ضریب آلفای کرونباخ
توازن	۰/۹۱۲	۳۸/۹۹۲	۰/۶۵۱	۰/۹۰۴	۰/۹۲۲	۰/۹۳۳
	۰/۹۶۶	۸/۳۱۶	۰/۶۸۸	۰/۹۱۸	۰/۹۳۱	
	۰/۹۸۴	۳/۶۹۸	۰/۶۱۵	۰/۹۲۶	۰/۹۷۶	
	۰/۸۸۸	۸/۰۶۴	۰/۶۱۹	۰/۹۷۵	۰/۹۱۷	
تناوب	۰/۹۷۸	۱۵۳/۹۱۸	۰/۷۸۱	۰/۹۴۱	۰/۹۲۶	۰/۹۵۱
	۰/۹۸۹	۲۸۳/۷۰۸	۰/۶۰۹	۰/۹۵۲	۰/۹۱۷	
	۰/۹۸۶	۱۹۲/۷۸۴	۰/۷۱۱	۰/۹۲۱	۰/۹۴۲	
هماهنگی	۰/۹۳۰	۷۰/۹۴۴	۰/۷۴۴	۰/۹۰۶	۰/۹۳۰	۰/۹۶۹
	۰/۸۳۵	۶/۴۱۸	۰/۸۱۶	۰/۹۵۵	۰/۹۴۹	
	۰/۹۸۸	۵/۱۸۴	۰/۷۴۰	۰/۹۷۰	۰/۹۴۹	
	۰/۹۲۴	۵۳/۸۸۷	۰/۷۱۳	۰/۹۶۱	۰/۹۸۴	
انتخاب و ترجیح	۰/۹۲۸	۶۸/۲۲۰	۰/۷۱۹	۰/۹۵۴	۰/۹۲۹	۰/۹۶۹
نظم	۰/۹۸۸	۵/۱۸۴	۰/۷۴۰	۰/۹۷۰	۰/۹۴۹	۰/۹۶۹
	۰/۹۲۴	۵۳/۸۸۷	۰/۷۱۳	۰/۹۶۱	۰/۹۸۴	
پویایی	۰/۹۲۴	۵۳/۸۸۷	۰/۷۱۳	۰/۹۶۱	۰/۹۸۴	۰/۹۶۹
	۰/۹۲۸	۶۸/۲۲۰	۰/۷۱۹	۰/۹۵۴	۰/۹۲۹	
وضوح و شیوایی	۰/۹۲۸	۶۸/۲۲۰	۰/۷۱۹	۰/۹۵۴	۰/۹۲۹	۰/۹۶۹

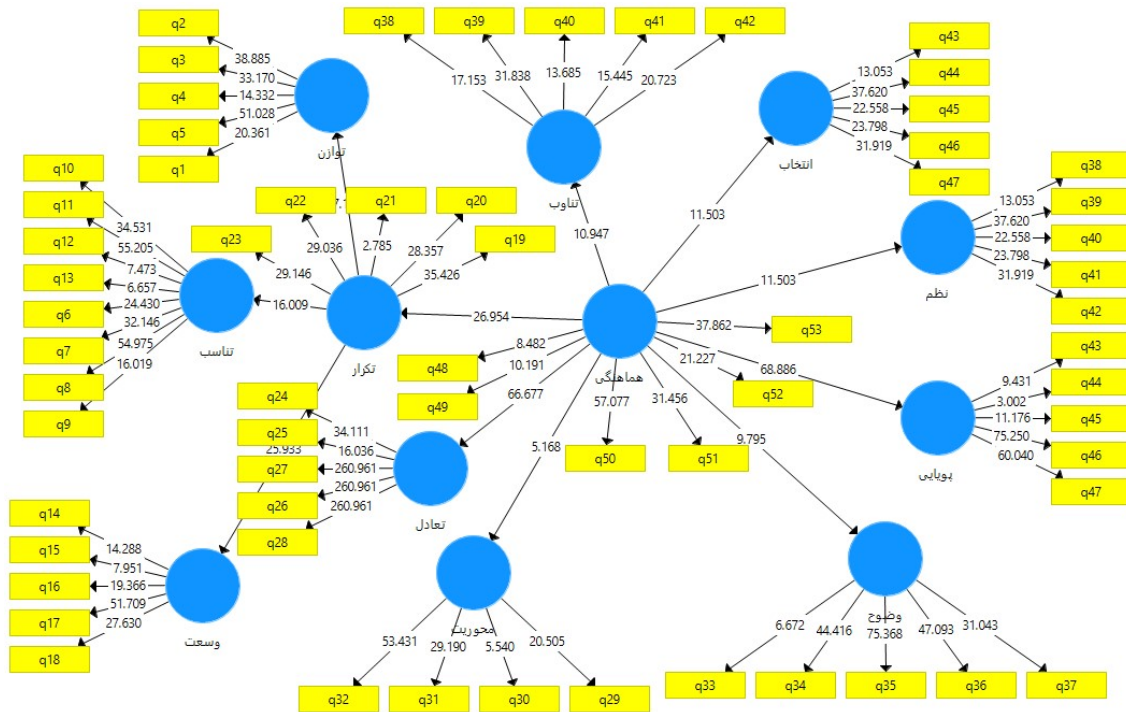
یا مساوی ۱/۹۶ باشد حاکی از آن است که آن متغیر در سطح اطمینان ۹۵ درصد، برای سازه موردنظر مناسب بوده و در غیر این صورت متغیر تأثیرگذاری نبوده است. همان گونه که مشاهده می‌گردد تمامی متغیرها مقادیر بیش از ۱/۹۶ را دارا می‌باشند، که بیان‌کننده تأثیرگذار بودن آن‌ها بر سازه متناظر می‌باشد.

همان‌طور که در جدول (۳) مشاهده می‌شود که همه بارهای عاملی در جدول حداقل در سطح ۰/۴ هستند. بنابراین روایی همگرایی داده‌ها در این قسمت به طور کامل مورد تأیید قرار می‌گیرد. همچنین مقدار آماره تی که در ستون سمت چپ ذکر شده، نشان‌دهنده این است که آیا این متغیر برای سازه متناظر خود، متغیر تأثیرگذاری بوده یا خیر. چنانچه مقادیر این متغیرها بیشتر

تحلیل داده‌ها با مدل‌سازی معادلات ساختاری

شکل ۱- ضرایب مسیر متغیرهای تحقیق

شکل ۲- آماره t متغیرهای تحقیق

جدول ۴- روش فورنل و لاکر

متغیرها	توازن	تناسب	وسعت	تکرار	تناوب	تعادل	محوریت	هماهنگی	انتخاب و ترجیح	نظم	پویایی	وضوح و شیدایی
توازن	۰/۶۷۷											
تناسب	۰/۵۴۴	۰/۶۷۱										
وسعت	۰/۵۳۰	۰/۶۶۲	۰/۶۵۰									
تکرار	۰/۵۲۷	۰/۶۴۳	۰/۵۱۴	۰/۵۹۹								
تناوب	۰/۵۵۲	۰/۶۲۱	۰/۶۵۰	۰/۶۵۰	۰/۵۵۶							
تعادل	۰/۵۴۱	۰/۵۹۸	۰/۵۵۴	۰/۵۹۴	۰/۵۵۴	۰/۵۹۱						
محوریت	۰/۵۳۱	۰/۵۵۵	۰/۵۲۱	۰/۵۶۲	۰/۵۶۸	۰/۴۸۷	۰/۶۸۴					
هماهنگی	۰/۶۵۰	۰/۵۲۷	۰/۶۴۳	۰/۵۱۴	۰/۵۵۹	۰/۵۲۷	۰/۶۴۳	۰/۶۵۰				
انتخاب و ترجیح	۰/۶۴۲	۰/۵۲۷	۰/۶۴۳	۰/۵۱۴	۰/۵۶۴	۰/۵۲۷	۰/۶۴۳	۰/۶۲۰	۰/۶۴۴			
نظم	۰/۶۷۴	۰/۵۲۷	۰/۶۴۳	۰/۵۱۴	۰/۵۹۹	۰/۵۲۷	۰/۶۴۳	۰/۵۴۹	۰/۵۳۹	۰/۶۶۲		
پویایی	۰/۶۷۱	۰/۵۲۷	۰/۶۴۳	۰/۵۴۲	۰/۵۹۹	۰/۵۲۷	۰/۶۴۳	۰/۵۱۴	۰/۵۹۹	۰/۵۲۷	۰/۵۹۸	
وضوح و شیدایی	۰/۵۸۰	۰/۵۴۱	۰/۵۹۸	۰/۵۵۴	۰/۵۹۴	۰/۵۵۴	۰/۵۴۰	۰/۵۹۵	۰/۵۵۶	۰/۵۹۳	۰/۵۵۴	۰/۵۹۰

معیار ضریب تعیین R^2 (R Squares): مقدار R^2 تنها برای سازه‌های وابسته (درون‌زا) مدل محاسبه می‌گردد و در مورد سازه‌های برون‌زا، مقدار این معیار صفر است. هر چه مقدار R^2 مربوط به سازه‌های درون‌زای یک مدل بیشتر باشد، نشان از برازش بهتر مدل است. چاین (۱۹۹۸) سه مقدار ۰/۱۹، ۰/۳۳ و ۰/۶۷ را به‌عنوان مقدار ملاک برای مقادیر ضعیف، متوسط و قوی بودن برازش بخش ساختاری مدل به‌وسیله معیار R^2 در نظر می‌گیرد. معیار کیفیت پیش بینی کنندگی (Q^2): پیش‌بینی مدل را مشخص می‌سازد. مدل‌هایی که دارای برازش بخش ساختاری قابل قبول هستند، باید قابلیت پیش‌بینی شاخص‌های مربوط به سازه‌های درون‌زای مدل را داشته باشند. هنسلر و همکاران (۲۰۰۹) سه مقدار ۰/۰۲، ۰/۱۵ و ۰/۳۵ را برای نشان دادن قدرت پیش‌بینی ضعیف، متوسط و قوی سازه یا سازه‌های برون‌زای مربوط به آن تعریف کرده‌اند.

همانگونه که از جدول برگرفته از روش فورنل و لاکر (۱۹۸۱) مشخص می‌باشد، مقدار جذر AVE متغیرهای مکنون در پژوهش حاضر که در قطر اصلی ماتریس قرار گرفته‌اند، از مقدار همبستگی میان آن‌ها که در خانه‌های زیرین و چپ قطر اصلی ترتیب داده شده‌اند بیشتر است. برازش مدل ساختاری با استفاده از ضرایب t به این صورت است که این ضرایب باید از ۱/۹۶ بیشتر باشند تا بتوان در سطح اطمینان ۹۵٪ معنادار بودن آن‌ها را تأیید ساخت. نتایج معناداری ضرایب براساس مقدار آماره t گزارش شده است. به طوری که اگر مقدار آماره t از ۱/۹۶ بیشتر باشد، با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان نتیجه گرفت که متغیر مستقل بر متغیر وابسته تاثیر دارد.

جدول ۵- ضریب تعیین و کیفیت پیش بینی کنندگی (Q^2)

متغیرها	ضریب تعیین (R^2)	کیفیت پیش بینی کنندگی (Q^2)	شدت
توازن	۰/۸۷۱	۰/۳۵۶	قوی
تناسب	۰/۸۴۱	۰/۳۵۶	قوی
وسعت	۰/۷۴۲	۰/۳۵۶	قوی
تکرار	۰/۸۸۰	۰/۳۵۶	قوی
تناوب	۰/۸۹۰	۰/۳۵۶	قوی
تعادل	۰/۸۶۹	۰/۳۵۶	قوی
محوریت	۰/۸۶۷	۰/۳۵۶	قوی
هماهنگی	۰/۷۹۵	۰/۳۵۶	قوی
انتخاب و ترجیح	۰/۷۷۲	۰/۳۵۶	قوی
نظم	۰/۷۵۰	۰/۳۵۶	قوی
پویایی	۰/۷۶۶	۰/۳۵۶	قوی
وضوح و شیوایی	۰/۷۷۳	۰/۳۵۶	قوی

برازش مدل کلی (GOF): سه مقدار ۰/۰۱، ۰/۲۵ و ۰/۳۶ به‌عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای این معیار معرفی شده‌است.

$$GOF = \sqrt{Communality \times R^2} = \sqrt{0.070 \times 0.356} = 0.556$$

با توجه به نتایج فوق می‌توان گفت که مدل برازش قوی دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

در این پژوهش مهمترین مولفه‌های زیباشناختی و هنری برنامه درسی دوره ابتدایی در آیات و روایات استخراج و مورد شناسایی قرار گرفت. این مولفه‌ها و مبانی، با تاکید بر آیات و روایات ۱۲ مورد می‌باشد. این مولفه‌ها در گام‌ها و بدنه‌ی برنامه درسی تصور و شکل گرفت. یعنی؛ توازن، تناسب، وسعت، تکرار، تناوب، تعادل، محوریت، هماهنگی و سازوکاری اجزاء، انتخاب و ترجیح، نظم، پویایی، وضوح و شیوایی بودند که باید دید در فرم برنامه درسی مورد توجه قرار گیرند. در واقع اگر برنامه درسی و مراحل آن با تصور زیباشناسانه تدوین شود مسلماً موثرتر خواهد بود.

هر یک از مولفه‌های زیبایی‌شناسی و هنری برنامه درسی دوره ابتدایی خود از خرده مولفه‌هایی تشکیل شده است. یکی از مولفه‌ها، توازن است. توازن از بعد زیبایی‌شناسی و هنری با نگاه به رعایت اصول تعادلی، نکته بسیار مهم و قابل‌توجهی است که رعایت آن به نیل به اهداف زیبا شناسانه و هنری می‌انجامد. در برنامه درسی نیز یکی از اصول برخاسته از چارچوب‌های دینی و اعتقادی ما مسلمانان که در آیات و روایات مرتبط با مبانی دینی نیز به آن اشاره شده است، اصل توازن و رعایت تعادل تربیتی است.

آیات قرآن کریم و روایات ائمه اطهار همواره یکی از اصول اساسی برای دستیابی به تربیت صحیح را رعایت تناسب در اجرای ارکان تربیتی دانسته‌اند. تناسب به‌عنوان یکی از مولفه‌های زیباشناختی و هنری برای ممکن بودن خود در برنامه درسی بایستی مواردی از قبیل؛ تناسب اهداف با برنامه درسی پایه‌ها و مقاطع تحصیلی مختلف، اهداف برنامه درسی متناسب با نیاز فراگیر در برنامه درسی، توجه به شیوه‌های تدریس متناسب با پایه، مقاطع و نیازهای فراگیر در برنامه درسی، تناسب بین مواد آموزشی با مخاطب مورد آموزش، متناسب بودن محتوا در نظر گرفته شده با نیاز فراگیر، محتوا در نظر گرفته شده متناسب نیاز جامعه، تناسب شیوه‌های ارزشیابی با پایه‌های تحصیلی را برای اجرا در نظر گیرد.

توجه به مولفه وسعت در بخش‌های مختلف برنامه درسی ازجمله طراحی، اجرا و ارزشیابی موردتوجه

قرارگرفته است به شکلی که مؤلفه‌هایی همچون توجه به طیف وسیعی و جامع از اهداف، کاربرست شیوه‌های متعدد آموزشی برای فراگیر، فراهم‌سازی مواد آموزشی در حد نیاز، برخورداری محتوای آموزشی از کمیت مناسب، استفاده مربیان از چندین شیوه ارزشیابی تحصیلی در آن مورد اشاره قرار گرفته است؛ از دیگر مولفه‌ها زیباشناختی، تکرار است. تکرار و توجه به جنبه‌های آن در اصول فرایندهای هنری جایگاهی ویژه دارد به شکلی که کمتر اثر هنری بدون توجه به الگوهای تکرارشونده می‌تواند چشم‌نوازی خود را داشته باشد. در همین راستا برنامه درسی هنری و زیبا شناسانه نیز به آن توجه ویژه دارد. این مهم در عرصه تربیت خصوصاً برنامه درسی بدین شکل است که تکرار و تاکید به خرده اهداف در پایه‌ها و کتب مختلف از یک طرف و زمینه کاربرست یک شیوه تدریس در پایه یا کتب مختلف، تهیه کافی مواد آموزشی، تکرار محتوای مهم درسی برای تثبیت در اذهان در یک پایه یا کتب درسی و درنهایت امکان ارزشیابی چندین باره بسیار مهم است.

یکی دیگر از جلوه‌های زیبایی‌شناختی عرصه حیات و خصوصاً انسان مساله تناوب است. تناوب در برنامه درسی و ابعاد آن همواره مدنظر طراحان این حوزه قرار داشته است. ازجمله در طراحی محتوای کتب آموزشی یکی از اصول غیرقابل چشم‌پوشی، توجه به تناوب و ابعاد آن است. در همین راستا در پژوهش حاضر مولفه‌های طراحی اهداف به‌صورت متناوب و پیوسته، امکان کاربرست شیوه‌ای تدریس متناوب در برنامه درسی، رعایت توالی محتوای درسی، ارزشیابی پیوسته در فرایند کلاس و ترم به‌عنوان مؤلفه‌های این اصل برآورد گردید؛ در مجموع، اصل تناوب در برنامه درسی ازجمله اصول زیبایی‌شناسی است که بارها در آیات و روایات ائمه اطهار مورد اشاره قرار گرفته است.

اما در کنار تناوب، تعادل در برنامه درسی هم مهم است؛ تعادل، نوعی از هماهنگی میان ابعاد فعالیت هنری و ارکان آن تعریف می‌شود. توجه به تعادل اهداف در ساحت‌های مختلف ششگانه، تعادل و بالانس شیوه‌های آموزشی، تعادل در امکانات آموزشی، محتوای برنامه درسی و موضوعات مندرج در کتب نسبت با خود و اهداف متعادل، تعادل در کاربرست شیوه‌های ارزشیابی می‌تواند برنامه درسی را جامع‌تر از قبل نماید.

زمان‌های متفاوت، همیشه در حال تغییر است؛ بنابراین نظام‌های آموزشی و برنامه‌های درسی نمی‌توانند ثابت باشند و برنامه‌های درسی ثابت محکوم به نابودی هستند. با این استدلال، پویایی برنامه‌های درسی ایده‌آل و ضروری است. ابعاد پویایی در زیبایی‌شناسی و برنامه درسی به نوعی به هم وابسته و گره‌خورده است به شکلی که پویایی به هنر و فعالیت‌های هنری در ابعاد برنامه درسی زیبا شناسانه و هنری نیز مدنظر قرار گرفته است.

و در نهایت در مولفه‌های وضوح و شیوایی در برنامه درسی بر مبنای آنچه در اهداف دوره ابتدایی و آموزش بر مبنای اصول قرآن ذکر شد، تأکید بر آن است که معیارهای ارزشیابی باید صریح و شفاف باشد. فراهم نمودن راهبردها و معیارهای آموزش دقیق و روشن به فراگیران کمک می‌کند تا به زمان و تلاش خود برای انجام الزامات دوره جهت بدهند. در حقیقت شفافیت معیارها و فرایندهای ارزشیابی در ابتدای کار به فراگیران در فهم انتظارات مربیان و دوره‌ی آموزشی کمک شایانی می‌کند. همچنین وجود شفافیت برای بررسی پیشرفت یادگیری خود در طول دوره نیز ضروری است.

شایان ذکر است که مولفه‌های زیباشناسی و هنری در برنامه درسی باید به گونه‌ای طراحی شود که علاوه بر ظرفیت‌های شناختی، عواطف و نگرش فراگیران نسبت به جلوه‌های زیبای دین را نیز تقویت کند. رشد عاطفی یک مبنای ضروری برای مولفه رشد شناختی است. در برنامه درسی مبتنی بر زیبایی‌شناسی و هنری دینی بین ابعاد شناختی و عاطفی یادگیری و یادگیرندگان، به هم پیوستگی قابل ملاحظه‌ای وجود دارد. نکته قابل ذکر اینکه، برنامه درسی مبتنی بر زیبایی‌شناسی دینی نباید صرفاً به دروس خاص محدود شود؛ بلکه در بسیاری از درس‌ها و موضوعات می‌توان جهت‌گیری مبتنی بر زیبایی‌شناسی دینی داشت. افزون بر این موارد، توجه به دسترسی منابع هنری و دینی و ایجاد انگیزه‌های تحصیلی در آن‌ها از جمله موارد مؤثر بر دستیابی به اهداف و تداوم بخشی به فعالیت‌های این برنامه می‌باشد.

هر سیستم تعلیم و تربیتی در بطن خود گاهی به برخی موارد محوریت می‌دهد. محوریت به عنوان اصل هنری نیز در مبنای زیبایی‌شناسانه برنامه درسی مورد اشاره قرار گرفته است و از آن در ابعاد مختلف از جمله محوریت برخی خرده اهداف نسبت به سایر، در دروس بنا به ماهیت آن، سفارش به استفاده از شیوه خاصی رعایت شود، مرکزیت و تأکید به برخی دروس یا کتب موردنظر، تأکید به نوع خاصی از ارزشیابی برای برخی مواد درسی ذکر شده است. موضوع مهم دیگری که در عرصه تربیت به‌ویژه در برنامه درسی زیباشناسی و هنری در دوره ابتدایی باید رعایت شود هماهنگی و سازواری است. سازواری در هنر و زیبایی‌شناسی برنامه درسی سبب می‌گردد که بین ارکان خرده نظام‌های آن، نوعی هماهنگی و تناسب وجود داشته باشد. مؤلفه‌های این اصل در برنامه درسی طبق برآورد پژوهشگران، سازواری در بین خرده اهداف، هماهنگی بین هدف غایی و خرده اهداف، اهمیت هماهنگی و مکمل بودن شیوه‌ای تدریس، مکمل بودن و هماهنگی بین مواد آموزشی و کیت‌های آموزشی، محتوای درسی همسو و هماهنگ، ارزشیابی متناسب با محتوا و درس به دست آمد. در مولفه‌ی انتخاب و ترجیح مواردی چون؛ اولویت برخی اهداف نسبت به دیگری اهداف، کاربرد یک روش تدریس مناسب، در واقع یک مربی خوب با مواد آموزشی محدود، محتوای درسی محدود و تمرکز به امور اصلی و مهم، کفایت ارزشیابی کیفی در ارزشیابی تحصیلی، نداشتن جایگاه اهداف از پیش تعیین شده غیر قابل اصلاح، در سیستم آموزشی امروزی قابل تصور است.

نظم به عنوان یک مولفه مهم در هنر و آثار هنری باعث شده که این مهم در برنامه درسی مرتبط نیز مورد توجه ویژه قرار گیرد. ابعاد این مؤلفه در برنامه درسی مشتمل بر نداشتن جایگاه اهداف از پیش تعیین شده و معین در سیستم آموزشی امروزه، عدم ایجاد محدودیت برای فراگیر در کلاس، مواد آموزشی همیشه سر میز فراگیر، رخداد مهار و شکل‌دهی با چینش دقیق محتوا، عدم ضرورت ارزشیابی و شیوه‌های آن در تربیت امروزه هست. پویایی دیگر مولفه برنامه درسی زیباشناسی و هنری است. ماهیت نظام‌های آموزشی و برنامه‌های درسی به‌گونه‌ای است که دائماً در حال تغییر هستند؛ زیرا باید متناسب با شرایط اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و علمی- فناوری جامعه به‌پیش بروند و بتوانند نیروی انسانی مورد نیاز جامعه را آماده کنند. مسلماً شرایط جامعه در

منابع

- قرآن کریم.
- اسدیان، سیروس؛ عزیزی، قادر. (۱۳۹۷). تدریس مبتنی بر زیبایی شناسی: رویکردی جهت بهبود نگرش دانش آموزان به مدرسه. *نواوری های آموزشی*، ۱۷ (۲): ۷۳-۹۶.
- امینی، محمد. (۱۳۹۷). تربیت هنری در قلمرو آموزش و پرورش. تهران: انتشارات آبیژ.
- اوضاعی، نسرين، مهرمحمدی، محمود، و غلام پور، میثم. (۱۴۰۰). تبیین تربیت هنری از دیدگاه دیویی و بررسی انتقادی آن از منظر آراء اندیشمندان. *مطالعات برنامه درسی*، ۱۶ (۶۰): ۷-۳۶.
- ایمان نژاد. (۱۳۹۹). تبیین چرخش زیبا شناسانه در تعلیم و تربیت: درس های خرد و کلان برای بهبود کیفیت آموزش با الهام از عالم هنر. *فصلنامه تعلیم و تربیت*، ۱۰۵، ۱۱-۳۴.
- تکبیری، فرزانه؛ خسروی، محبوبه؛ موسی پور، نعمت الله؛ ملکی، حسن و رضا افهمی، (۱۴۰۲). طراحی و اعتبار یابی الگوی برنامه درسی مبتنی بر هنر پست مدرن با تأکید بر هنر مفهومی در دوره دوم ابتدایی، *فصلنامه مطالعات آموزشی و آموزشگاهی*، ۱۲ (۳۴): ۵۵۵-۵۹۷.
- خرقانی، حسن. (۱۳۸۷). مفاهیم زیبایی شناختی در قرآن. *نشریه مطالعات اسلامی*، شماره ۸۰، ۴۷-۱۱.
- خسروانی مقدم، عبدالله؛ شیروانی شیرینی، علی؛ اکبری، جابر (۱۴۰۲). فهم تربیت زیبایی شناختی و هنری از دیدگاه آموزگاران دوره ابتدایی، *فصلنامه تعلیم و تربیت*، ۱۱۸-۱۰۳ (۲): ۲۹.
- خسروی، رحمت اله. (۱۳۹۷). تأملی بر زیبایی شناسی دینی در طراحی و اجرای برنامه های درسی. *هفتمین همایش علمی پژوهشی علوم تربیتی و روانشناسی*، آسیب های اجتماعی و فرهنگی ایران، انجمن توسعه و ترویج علوم و فنون بنیادین، تهران.
- سند تحول بنیادین در آموزش و پرورش. (۱۳۹۴). تهران، شورای عالی انقلاب فرهنگی.
- شرفی، حسن؛ سلسبیلی، نادر. (۱۳۸۹). اثرگذاری فرصت های یادگیری، در تعامل نظریه و عمل برنامه درسی و آموزش هنر. *فصلنامه مطالعات فرهنگ - ارتباطات*، ۱۱ (۱۱): ۷۱-۹۶.
- شریفزاده، حکیمه السادات، تسلیمیان، ناصر و جوادی-بورا، محمدعلی. (۱۳۹۴). جایگاه زیبایی شناسی در تعالی تربیت دینی، *دو فصلنامه فلسفه تربیت*، ۱ (۱): ۳۰-۵.
- شریفزاده، حکیمه السادات؛ باعزت، فرشته و جلالیان-راد، حمیده. (۱۳۹۵). تأثیر روش تدریس مبتنی بر زیبایی شناسی بر پیشرفت تحصیلی در علوم دانش آموزان پایه پنجم ابتدایی. *اندیشه های نوین تربیتی*، ۱۲ (۳): ۱۸۳-۲۰۰.
- فرهاد زاده، فرشته؛ کیان، مرجان و حاجی نژاد، غلامرضا. (۱۴۰۱). شناسایی مهارت های تجربه شده و نقش دانش آموزان در برنامه درسی هنر پایه ششم ابتدایی از دیدگاه معلمان و دانش آموزان، *نشریه پژوهش های برنامه ریزی درسی و آموزشی*، ۱۲ (۲): ۲۷-۴۳. ۲۶۲۲۳۵۹magiran.com/p
- فرهاد زاده، فرشته؛ کیان، مرجان و حاجی نژاد، غلامرضا. (۱۴۰۱). شناسایی مهارت های تجربه شده و نقش دانش آموزان در برنامه درسی هنر پایه ششم ابتدایی از دیدگاه معلمان و دانش آموزان، *نشریه پژوهش های برنامه ریزی درسی و آموزشی*، ۱۲ (۲): ۲۷-۴۳.
- قربانی گرجی، رجاء؛ اریمی، سولماز (۱۴۰۲). مروری بر تاثیر هنر و تربیت هنری بر بهبود مهارت های اجتماعی دانش آموزان دوره ابتدایی، *مطالعات راهبردی علوم انسانی و اسلامی*، ۵۶: ۳۳۹-۳۲۷.
- گال، مردیت دامین؛ بورگ، والتر و گال، جویس. (۱۳۹۴). روش های تحقیق کمی و کیفی در علوم تربیتی و روانشناسی. مترجمان: خسروی، زهره؛ کیامنش، علیرضا؛ نصر، احمدرضا؛ باقری، خسرو؛ عریضی، حمیدرضا؛ خیر، محمد؛ ابوالقاسمی، محمود؛ شهنی بیلاق، منیجه و پاک سرشت، محمدجعفر؛ تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه ها (سمت) و دانشگاه شهید بهشتی، چاپ نهم.
- گرمایی، حسنعلی. (۱۳۹۴). طراحی و اعتبارسنجی الگوی بومی برنامه درسی دوره ابتدایی مبتنی بر مؤلفه های زیبایی شناسی و هنر، رساله دکتری، دانشگاه علامه طباطبائی تهران.
- مهرمحمدی، محمود. (۱۳۹۰). تبیین چرخش زیباشناسانه در تعلیم و تربیت: درس های خرد و کلان برای بهبود کیفیت آموزش با الهام از عالم هنر. *فصلنامه تعلیم و تربیت*، شماره ۱۰۵، ۳۴-۱۱.

- Barton, G & Le, A. (2023). The importance of aesthetics for curriculum and job readiness: an exploration of student, teacher, and employer perceptions through Appraisal Theory. *Curriculum Perspectives*, 11(5), 1-11.
- Han, X. (2022). The Importance of Aesthetic Ability in Arts Education: A Case Study of Undergraduate Students of Universities in Chengdu City of Sichuan Province China. Distributed under a Creative Commons CC BY license, 9(7),1-13.
- Huey, Aw. Y., & Hussein. Maimon. B. (2012). *Strengthening arts education: a case study in Kinya district Perak*. Proceedings management, agroindustry and tourism industry-84th international conference of humanities and social sciences. April 21th, Faculty of liberal arts, prince of Songkla University.
- Kordloo A, Ghourchian N, Mohammadkhani K, Jamali A. (2023). Aesthetic Education of Elementary School Students: Analysis of Dimensions and Components with a Qualitative Approach, *Iranian Journal of Educational Sociology*, 5(2), 89-98.
- lee, D. C. (2023). Educational research: the hardest science of all. *Educational researcher*, 31 (8), 18-20.
- Maithreyi, S. (2023). Social Emotional Learning (SEL) through the arts education: A review of research literature. *i-manager's Journal on Educational Psychology*. DOI: 10.26634/jpsy.16.4.19223.
- Saks, J. V. D. (2022). Curriculum perspectives: An introduction. In J. van den Akker, W. Kuiper & U. Hameyer (Eds.), *Curriculum landscapes and trends* (pp. 1 -10). Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- مهرمحمدی، محمود، و عابدی، لطفعلی. (۱۳۸۰). ماهیت تدریس و ابعاد زیبا شناختی آن. *مدرس علوم انسانی*، ۵ (۳): (پیاپی ۲۰)، ۴۲-۵۸.
- نقیب‌زاده، میرعبدالحسین (۱۳۹۹). *درآمدی بر فلسفه، چاپ نوزدهم، تهران: انتشارات طهوری.*